

**AHİDNÂMELER ÇERÇEVESİNDE KARADENİZ'DE TİCARET VE  
YABANCI TÜCCARLARIN DURUMU (XV-XVII. YÜZYILLAR)\*****Mikail ACIPINAR\*\*****Özet**

İstanbul'un zaptından sonra gerçekleştirilen Osmanlı fetihleri neticesinde bir iç deniz hüviyetine bürünen Karadeniz, bu tarihten önce uluslararası canlı bir ticaret trafiğine sahipti. Osmanlı hâkimiyetinin tesis edilmesinden önce İtalyan tüccarların hâkim olduğu bölgedeki ticaretin çerçevesi 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yabancı devletlere verilen ticari imtiyazlarla çizilmişti. Nitekim Karadeniz'de ticaret yapabilmeleri için Venedik, Floransa ve Ceneviz gibi İtalyan şehir devletlerinin yanı sıra, XVI. ve XVII. yüzyıllardan itibaren Fransa, İngiltere ve Hollanda gibi devletlere bahşedilen ahidnâmelere de bu ticaretle ilgili özel maddeler eklenmişti. Ancak Osmanlı idarecilerinin Karadeniz'e yönelik farklı yaklaşımlarından ötürü söz konusu imtiyazların yüzyıllar boyunca tam olarak uygulanmadığı görülmektedir. Bu bağlamda bölgeye ulaşan yabancı tüccar gemilerinin ise herhangi ticari bir faaliyette bulunamadan Karadeniz'den çıkarıldıkları anlaşılmaktadır. Çalışmamızda, 1460 yılında Trabzon Rum İmparatoru tarafından Floransalılara verilen kapitülasyon da dâhil olmak üzere, mevcut ticari imtiyazlar, Osmanlı arşiv belgeleri ve yabancı kaynaklar üzerinden Karadeniz'de uluslararası ticaret sorunsalı üzerinde bazı tespitlerde bulunulacak; özel durumlar dışında ihracı yasaklanan mallar ve ticari ürünler ele alınarak Osmanlı idaresinin bölgeye bakış açısı değerlendirilecektir.

**Anahtar Kelimeler:** Karadeniz, Ahidname, Ticaret, Yasak, Avrupalı Tüccarlar, Osmanlı Devleti

**Abstract****Trade and Foreign Merchants in the Black Sea in the context of Ahdnames  
(15<sup>th</sup> and 17<sup>th</sup> centuries)**

The Black Sea, became an inner sea following the Ottoman conquests in the region after 1453, had a lively international trade network before the Turkish conquest. The framework of international trade maintained by Italian traders in the region prior to Turkish dominion was determined by ahdnames granted to European states as from the second half of the 15<sup>th</sup> century. Thus, it was added a special article about Black Sea trade to ahdnames given also to France,

\* Bu çalışma, 29.Nisan-01 Mayıs 2015 tarihinde Fatsa/Ordu'da gerçekleştirilen Türk Deniz Ticareti Sempozyumu VII. Karadeniz Limanları, sempozyumunda tebliğ edilmiştir. Sempozyumda sunulan bildirinin başlığı "Ahidnâmeler Çerçevesinde Karadeniz'de Ticaret ve Yabancı Tüccarlar (XV-XVII. Yüzyıllar)" şeklindedir.

\*\* Yrd. Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü, Çiğli-İZMİR.

England and Holland as from 16<sup>th</sup> and 17<sup>th</sup> centuries, in addition to Italian city states as Venice, Florence and Genoa. But it is seen that this trade was not completely put into practice during the centuries due to Ottoman administrator’s distinct attitude to Black Sea. In this context, some foreign merchant vessels entered the Black Sea were also ejected without trading. In this article, it will be determined some problematics on international trade in the Black Sea in terms of extant ahdnames, including that of Florentines granted by the emperor of Trebizond in 1460, other Ottoman archival documents and sources.

**Key Words:** Black Sea, Ahdnames, Trade, Prohibition, European merchants, Ottoman Empire

## Giriş

Osmanlı Devleti’nin Karadeniz’de tam bir hâkimiyet kurmasından önce havzada cereyan eden uluslararası ticaret, ağırlıklı olarak Ceneviz, Venedik ve Pisa gibi İtalyan şehir devletlerinin elinde bulunmaktaydı. Bir yandan Karadeniz’in kuzeyinden Kefe ve Azak’a ulaştırılan, buradan da Avrupa’ya aktarılan köle, kürk, deri, balık ve havyar; diğer taraftan tersi yönde boğazlar üzerinden Karadeniz limanlarına aktarılan Avrupa kökenli madenler, kumaş, kürk, şap ve diğer ürünler üzerinden bölgede yaşanan kârlı ticaret söz konusu devletler arasında amansız bir rekabete yol açmaktaydı<sup>1</sup>.

Bizans’ın son dönemlerinde rakibi Venedik’e üstünlük sağlayan Ceneviz ticari faaliyetlerini çeşitli kentlerde kurduğu koloniler üzerinden devam ettirmiştir. Bilhassa 1261 yılındaki antlaşmayla Mihail Paleologos’tan koparılan ayrıcalıklar sayesinde Karadeniz’de Amasra, Kefe, Suğdak, Samsun, Trabzon ve Azak ile Türk hâkimiyetine girişine kadar Sinop’ta önemli koloniler oluşturmuşlar, hatta bazı şehirleri tamamen kontrolleri altına almışlardır. Venedik ise ancak Trabzon ile Azak’ta etkili olabilmiştir. Söz konusu şehir ve limanlar doğu-batı, kuzey-güney eksenli ticaret ağının kesişme noktaları olup, birçok ticari emtianın yanı sıra özellikle Avrupa’nın başlıca ihtiyaç maddesi olan buğday, “hububat ambarı” olarak nitelendirilen Rusya’dan Kırım sahillerine geliyor, buradan İtalyan tüccarlar tarafından Avrupa ülkelerine ulaştırılıyordu<sup>2</sup>.

XV. yüzyıl başlarında Doğu ticaretine yeni bir İtalyan cumhuriyeti olan Floransa da katılıyordu. İlkın Pisa’yı topraklarına katan Floransa, ardından Pisa’nın

---

<sup>1</sup> Fleet 2009: 64.

<sup>2</sup> Turan 2000: 57-58, 87.

doğudaki ticari mirasına sahip olmak üzere Bizans imparatorundan Pisalıların önceki yıllarda sahip oldukları ayrıcalıkların bundan böyle kendilerine verilmesini talep ediyordu. 1439 yılında yapılan antlaşma ile bu tarihten önce Pisalıların İstanbul'daki mahalle ve kilisesi Floransalılara tahsis edildiği gibi, onlara diğer bütün ticari ayrıcalıklar da tanınıyordu. Fakat Floransalılar Karadeniz ticaretinde çok etkin olamamışlar, son dönemlerde ise Trabzon Rum İmparatorluğu vasıtasıyla bu ticarete nüfuz etmeye çalışmışlardır<sup>3</sup>.

Bu durum İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethinden sonra bambaşka bir hüviyete bürünmeye başlamıştır. Kuzey Karadeniz hinterlandındaki Kırım Yarımadası, Boğdan ve stepler, barındırdığı büyük miktardaki hububat, balık, et, tuz ve diğer hayvansal ürünlerle zengin bir antrepo görünümü sunmakta olup, gün geçtikçe büyüyen yeni Osmanlı başkentinin çeşitli gıda ve hammadde ihtiyacı bilhassa bu doğal antrepodan karşılanmaya başlanmıştı. Hatta zamanla artan bu gereksinim Kırım bozkırlarında hayvancılık ve buğday üretiminin artmasına da zemin hazırlamıştı. Bu özellikleri nedeniyle 15. yüzyılda Karadeniz'in güney ve kuzey kıyılarındaki önemli limanlar ve şehirler Osmanlılar tarafından ele geçirilmişti. Fetihlerin ardından Karadeniz ticaretinin kontrolünün ele alınması suretiyle Anadolu ve Rumeli arasındaki geçişte tam bir muhafaza sağlanması, İstanbul'a karşı yapılacak ani bir saldırının önlenmesi ve İstanbul'un iaşesinin güvenlik altına alınması gibi temel amaçlar gerçekleştirilmiş oldu<sup>4</sup>.

### **Ahidnâmelerde Karadeniz Ticareti**

Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde bulunan diğer sularda olduğu gibi yabancıların Karadeniz'deki ticaretlerinin sınırları da ahidnâmelerde yer alan ilgili maddeler üzerinden belirlenmişti. Ancak söz konusu maddelerin uygulanması tam olarak hayata geçmemiştir. Bunun sebeplerine geçmeden önce Osmanlıların yabancı devletlere verdikleri ticaret imtiyazlarında Karadeniz'le ilgili maddelere göz atmak yerinde olacaktır. Günümüze ulaşan ilk örneklerine 15. yüzyılda rastladığımız ahidnâmelerde yabancı tüccarların Karadeniz'de ticaret yapabilmelerine olanak veren maddelere de yer verilmiştir. Söz konusu ahidnâmelerin ilk örnekleri Venedik ve

---

<sup>3</sup> Turan 2000: 88-89.

<sup>4</sup> İnalçık 1979: 75, 107-108.

Floransa gibi İtalyan devletlerine ait olup, ilgili maddelerin 1540 tarihli Venedik ahidnâmesinden itibaren imtiyazlardan da çıkarıldığı görülmektedir<sup>5</sup>.

Osmanlı-Venedik savaşına son veren 25 Haziran 1479 tarihli antlaşma ve ardından verilen ahidnâmenin 1482'de II. Bayezid tarafından yenilenmesiyle, Venedik önceki ticari ayrıcalıklara ilaveten Kefe ve Trabzon'da ticaret yapma hakkına da kavuşmuştu. Günümüze ulaşan en erken tarihli ve 1482 yılında Venedik'e bahşedilen ahidnâmede Karadeniz ticaretiyle ilgili madde şu şekildedir<sup>6</sup>:

“ve mezkûr beylerin bâzîrgânları ve âdemleri fi'l-cümle sefer ehli olan kimesneleri ki Venedik adına ola, benim memâlik-i mahrûsime yaşdan ve kurudan kadırgalarıyla ve Gökeleri ile ve gayr [ ] gemileri ile İstanbul'a ve Galata'ya ve Trabzon'a ve Kefe'ye ve cem'i bana müte'allik olan yerlere yaşdan ve kurudan olsun Boğaz'ın içinden ve taşından geeler ve gideler”.

Aslında bahsi geçen imtiyazda boğazlardan geçen Venedik gemilerinin uğrayabilecekleri Karadeniz limanları arasında yalnızca Trabzon ve Kefe'nin zikredildiğini görmekteyiz. Aynı ayrıcalıklar 1513 ve 1521 yıllarında Venedik'e verilen diğer ahidnâmelerde de yer almaktadır. Yazım farklılıkları ve bazı eklemeler dışında sonraki ahidnâmelerde yer alan ilgili maddelerde, içerik bakımından çok fazla değişiklik yapılmadığı görülmektedir<sup>7</sup>.

Venedik dışında ilk olarak Fatih döneminde bir imtiyaz elde eden ve II. Bayezid, I. Selim ve Kanuni dönemlerinde bunların tecdidine muvaffak olan Floransa ahidnâmelerinde de Karadeniz ticaretiyle ilgili bir madde yer almaktadır. Bunlardan günümüze sadece 1499 yılında yenilenen Floransa ahidnâmesinin 1500 yılına ait İtalyanca sureti ile Feridun Bey tarafından nakledilen 1527 yılına ait Osmanlıca bir sureti ulaşmış olup, her iki ahidnâmenin birbiriyle büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir:

“et i loro navili possino venir' et andar' in mar maggiore, et habbino a pagar' comerchi secondo il conseuto et nissuno l'impedisca”<sup>8</sup>.

<sup>5</sup> Kütükoğlu 1988: 538.

<sup>6</sup> ASV, Documenti Turchi, no. 26.

<sup>7</sup> Sonraki imtiyazlarda ilgili maddelere “ne vakt dilerler ise” şeklinde bir eklemeye yapılarak, muhtemelen önceki dönemlerde karşılaşılan bir sorunu engellemek adına, zaman sınırlaması kaldırılmıştır. 1513 ve 1521 tarihli imtiyazlar için sırasıyla bk. ASV, Documenti Turchi, no. 161 ve 188.

<sup>8</sup> ASF, Miscellanea Medicea, No. 173/10.

“Ve dahi gemileri Karadeniz’e vara bey‘ u şira‘ ve ticaret ne ise idüp şol ki mukarrer rüsûm-ı âdiyedir, virdiklerinden sonra kimesne anlara mani‘ olmaya”<sup>9</sup>.

1565’deki Malta Kuşatmasından sonra iki ülke ilişkilerinin neredeyse bir daha düzelmeyecek şekilde sona ermesiyle birlikte Floransalıların yeni bir ahidnâme alamadıklarını belirtmekte fayda vardır. Floransa hükümetinin 1574, 1578 ve 1598 yıllarındaki elçilik faaliyetleriyle Osmanlı topraklarındaki ticaretlerine kaldıkları yerden devam etme istekleri gerçekleşmese de, söz konusu tarihlerdeki müzakerelerde Osmanlı Divan’ına sunulan taslak metinlerde Karadeniz’le ilgili maddelerin yer aldığını görmekteyiz<sup>10</sup>.

Aslında henüz bir ahidnâme elde etmeden önce, 1459’da, İstanbul’a ulaşan Floransalı Bartolomeo Pucci’nin gemisi bir süre sonra Karadeniz’e doğru yola çıkmıştı. Söz konusu gemi bu şekilde Karadeniz’e giden ilk Floransa gemisi olmuştu<sup>11</sup>. Floransalı tüccarların Osmanlı topraklarında her türlü ürünün ticaretini yapma iznine sahip oldukları görülse de, kendilerinin Karadeniz ticaretiyle Venedik ve Cenevizliler kadar meşgul olmadıkları ve ticaretlerinin İstanbul, Bursa ve Edirne gibi merkezlerde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır<sup>12</sup>.

Bu noktada bahsedilmesi gereken ilginç bir ayrıntı da Floransalıların 1460 yılında Trabzon Rum İmparatorluğu ile yaptıkları ticaret antlaşmasıdır. Daha önce Venedik ve Cenevizlilere imtiyazlar bahsettikleri bilinen<sup>13</sup> Trabzon imparatorlarının son uluslararası ticaret antlaşması olduğu anlaşılan bu metin, günümüzde Floransa Devlet Arşivi’nde muhafaza edilmektedir. İki devlet arasında 1460 yılının Aralık ayında, şehrin Türklerin eline geçmesinden kaynaklı olarak çok uzun ömürlü olmayan ve muhtemelen uygulamaya dahi tam olarak konamayan bir ticaret antlaşması imzalanmıştı. Osmanlı Devleti’nin bölgedeki hâkimiyet yıllarına denk gelen bu antlaşmanın içerik bakımından Osmanlı ahidnâmeleri ile benzer yönleri olduğu anlaşılmakla birlikte, antlaşma maddeleri içerisinde bazı uygulamalar hakkında

<sup>9</sup> Feridun Bey 1275, II: 78-80.

<sup>10</sup> 1574 yılında Divân’a sunulan taslakta Karadeniz ticaretiyle ilgili VI. madde şöyledir: “*Che navilj de Fiorentini possino navicare per il mar maggiore, e far le loro faccende, e pagando e debiti diritti, e comerchi che nessun li possi molestare*”; Bu görüşmeler ve taslak metin için bk. Acıpınar 2011: 157-176, 214-218, Ek-III.

<sup>11</sup> Mallett 1967: 68.

<sup>12</sup> Hoshino 2001: 127; Heyd, Kefe ve Trabzon’a gitmek isteyen Floransa gemilerinin bu tür bir işi İstanbul’a yönelik olarak bile gerçekleştiremediklerini ifade eder. Bk. Heyd 1879: 349.

<sup>13</sup> Turan 2000: 65-67.

“Venedik ve Cenevizliler gibi” şeklinde atıfların yer alması, söz konusu antlaşma metninin Ceneviz ve Venediklilere verilen ticari imtiyazların örnek alınmasıyla ortaya çıktığı anlaşılmaktadır<sup>14</sup>. Bu örnek metinler de muhtemelen önceki yıllarda Osmanlı Devleti tarafından Venedik ve Cenevizlilere verilen ahidnâmeler dikkate alınarak hazırlanmıştı.

Antlaşma gereğince Floransalılar, Venedikliler ve Cenevizliler gibi, Trabzon'da bir konsolos bulundurabilecek ve konsolos ile Floransalıların ikamet edebilecekleri bir *fondaco*, ibadetleri için bir şapel ve ihtiyaçlarına yönelik gereken diğer şeyler temin edilecekti. Yine Floransalılar arasındaki bütün anlaşmazlıklarda Floransa konsolosu yargı hakkını elinde bulunduracak, Floransalılar Trabzon limanına girişte % 2 oranında bir gümrük vergisi ödeyecek, Floransa konsolosu ve Floransalı tüccarlar kendi hizmetleri için yanlarında erkek veya kadın esirler bulundurabilecek, satılmayan ürünlerden zorla vergi alınmayacak, ayrıca Trabzon'a gelen Floransalıların kendilerine, mallarına ve gemilerine seyahat tezkeresi verilecek ve antlaşmayla ilgili her hangi bir değişiklik olması durumunda, kendilerine en az altı ay önce haber verilecek, bundan evvel tezkereler feshedilmeyecekti<sup>15</sup>.

15. yüzyılda Osmanlı topraklarında İtalyan devletlerin hâkimiyetinde bir ticaret yaşanırken, bu ticarete 16. yüzyıldan itibaren diğer Avrupa devletleri de katılmaya başlayacaktır. Özellikle Fransa, İngiltere ve Hollanda gibi devletlerin, elde ettikleri imtiyazlarla 17. yüzyıl sonlarına kadar Osmanlı ülkesindeki uluslararası ticaretin akışına büyük etki yaptıkları bilinmektedir. Uzun süredir Osmanlı Devleti ile müttefik olan Fransızlar, ilk ticari imtiyazlarını 1569 yılında almışlar ancak Karadeniz ticaretine ilişkin bir ayrıcalık elde edememişlerdir<sup>16</sup>. Dahası 17. yüzyılın başlarında 1604'de ve devamında yenilenen Fransız ahidnâmelerinde de Fransa'nın Karadeniz'de ticaret yapmasına olanak sağlayan ilgili maddelere rastlanmamaktadır<sup>17</sup>.

Fransızların “harbî tüccar taifesinin” hangi ülke bayrağı altında ticaret yapacağı konusunda anlaşmazlık yaşadığı İngilizler de 1580 yılından itibaren Osmanlı pazarlarına giriş yapmıştır. III. Murad döneminde İngilizlere verilen bu ilk ahidnâme maddeleri arasında Karadeniz ticaretine ilişkin bir fasıl yer almasa da<sup>18</sup>, 1601 yılında

<sup>14</sup> Antlaşma maddeleri için bk. Müller 1966: 186-187; Vedovato 1939: 185-186.

<sup>15</sup> Müller 1966: 186-187; Vedovato 1939: 185-186.

<sup>16</sup> Antlaşma maddeleri için bk. Kurat 1953: 179-180.

<sup>17</sup> Ahidnâme suretleri için bk. Feridun Bey 1275: 490-494.

<sup>18</sup> Kurat 1953: 182-186.

yenilenen ikinci ahidnâmede daha önce örneğine rastlanılmayan farklı bir içerikle karşılaşmaktayız: “İngiltere tüccarı ve sâir âdemleri men’ olunmadıkları metâ’ı bey’ u şira’ idüp karadan ve deryadan Ten Suyu’ndan Azak ve Mosku ve Rus vilâyetlerine alup gidüp ve memâlik-i mahrûseme ol canibden metâ’ getirüp bey’ ü şira’ idüp..” Bu suretle, İtalyan devletlerine verilen ahidnâmelerde karşılaştığımız örneklerdeki gibi doğrudan Karadeniz veya Kefe ve Trabzon’a bir atıf şeklinde olmamakla birlikte, İngiliz tüccarların Ten Suyu olarak ifade edilen Don Nehri üzerinden Azak, Moskova ve diğer Rus şehirlerine yasak olmayan ürünlerin ticareti amacıyla gidip gelmesine izin verildiği görülmektedir<sup>19</sup>. Bununla birlikte, ilerleyen bölümlerde ele alınacağı üzere, İngiliz gemilerinin Karadeniz’e girişlerinin mümkün olmayacağı anlaşılmaktadır.

17. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti’yle iyi münasebetler kuran Hollanda Cumhuriyeti’nin elde ettiği ilk ticari imtiyaz 1612 yılındadır. Ünlü elçi Cornelis Haga’nın diplomatik çabaları neticesinde elde edilen bu ahidnâmede yer alan Karadeniz’le ilgili maddenin, 1580 tarihli İngiliz ahidnâmesine nazaran daha tafsilatlı olduğu görülmektedir. De Groot tarafından yayımlanan ahidnâmenin altmış sekizinci maddesinden itibaren oldukça uzun ve ayrıntılı bir açıklama bulunmaktadır.<sup>20</sup>:

“Nederlanda tüccârı ve sâir âdemleri satun aldıkları metâ’ı bey’ ü şira’ için Trabzon ve Kefe ve sâir Karadeniz’de memâlik-i mahrûsemizden olan iskelelere iledüp ve karadan Ten Suyu’ndan Azak’a ve Moskov [ve] Rus vilâyetlerine alup gidüp ve memâlik-i mahrûsemize ol cânibden metâ’ getirüp bey’ ü şira’ eyleyüp ticaret etdiklerinde kimesne mani’ olmaya ve metâ’larından ahidnâme-i hümayûnum mucebince gümürkleri yüzde üç akçe alınup ziyâde almayalar ve rüzgâr muhâlif olmağla İstanbul’a gelecek gemileri Kefe’ye veya ol câniblerde bir mahalle düşdükte veyahud ihtiyarlarıyla oldukda rızalarıyla bey’ etmedin cebren metâ’ı çıkarup almayalar ve ol caniblere varan kalyon ve gemilerine kimesne mani’ olmayup...”

Görünüşe göre Osmanlı idaresi Hollandalılara ilk ahidnâme vasıtasıyla, her ne kadar ileriki yıllarda tam olarak uygulanmasa da, Trabzon ve Kefe başta olma üzere diğer bütün Karadeniz iskelelerinde ticaret yapma ayrıcalığı sunmuştur.

<sup>19</sup> Feridun Bey 1275: 476.

<sup>20</sup> De Groot 1978: 245-246.



1774 tarihli Küçük Kaynarca Antlaşması Rusya ile birlikte Avrupalı devletlere Karadeniz, Boğazlar ve Tuna'yı da kapsayan Osmanlı sularında seyrüsefer hakkını vermişti. Bilhassa Rusya en ayrıcalıklı ülke sıfatıyla İngiltere ve Fransa'ya verilen haklardan aynen yararlanmaya başlamıştır. Özellikle 1783 yılında yapılan antlaşmayla Karadeniz'in Rus gemilerine açılması<sup>21</sup>, 16. yüzyıldan itibaren Karadeniz ticaretine nüfuz etmeye çalışan Fransa ve İngiltere'nin tepkisine neden olmuştur. Osmanlı idarecileri bu tepkilere rağmen Fransa ve İngiltere'ye bir süre daha aynı hakları vermeye yanaşmamış, nihayet 1799'da İngilizler ve 1802'de de Fransızlar Karadeniz'e girmeyi başarmışlardır. Bunları müteakiben Sardunya, Danimarka, İspanya, Sicilya ve Toskana Grandukalığı gibi devletler de ardı ardına Karadeniz'e girmeye muvaffak olmuşlardır<sup>22</sup>.

Yüzyıllar boyu süren Osmanlı-Avusturya savaşları nedeniyle iki ülke arasında düzenli ticari ilişkilerin olması doğal olarak düşünülemezdi. Ancak 1774 yılından sonra Avusturya kumpanyaları da Karadeniz ticaret ağına girmeyi başarmıştı. 1777 yılında Avusturya malları taşıyan ilk geminin Karadeniz'e gönderilişi büyük bir sevinç yaratırken, 1783 yılında Willeshovan kumpanyasına ait "Donua" adlı bir başka geminin Tuna üzerinden Karadeniz'e çıkışı da merasimlerle kutlanmıştı<sup>23</sup>.

### **Karadeniz'in Dış Ticarete Kapatılması Meselesi**

15. yüzyılın ikinci yarısında Kuzey Karadeniz kıyılarının en önemli limanları Kefe, Kili ve Akkerman'da Osmanlı hâkimiyeti tesis edilmiş olmasına rağmen, 1480-1500 yılları arasında Karadeniz'in bu bölgesindeki uzak mesafe ticaretinde hala Cenevizlilerin üstün olduğu ve buğday, tuzlanmış balık, havyar, balmumu, deri, post ve köle ihracatında etkinliklerini korudukları anlaşılıyor<sup>24</sup>.

İtalyan denizci devletlerin ekonomik ve siyasi üstünlüklerine son verildikten sonra Karadeniz, tedrici olarak dış ticarete kapatılmıştır. Bu keyfiyet Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'e yönelik bir siyasetinin sonucu olarak ortaya çıkmış, bilhassa İstanbul'un her geçen gün artan gıda maddesi ihtiyacının karşılanması ve oldukça

<sup>21</sup> Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'in dış ticarete açılması durumu karşısında 18. yüzyıldan itibaren imparatorluk sahillerinde cereyan eden deniz nakliyatını "yerli ve mirî filolar" eliyle sürdürme girişimi hakkında bk. Beydilli 1991: 689 vd.

<sup>22</sup> İncalcık 2003: 71-72.

<sup>23</sup> Paskaleva 1967: 53.

<sup>24</sup> İncalcık 2000: 346, 350.



kazançlı köle ticareti bu siyasetin temelini oluşturmuştur. Osmanlı ekonomik anlayışının önemli bir unsuru olarak iâşe ilkesi (provizyonizm) çerçevesinde tanımlanan bu siyasetin yanı sıra, İstanbul'un korunması ve devletin kuzey sınırlarının güvenliği açısından Karadeniz'de mutlak kontrolün sağlanması gibi nedenler de bu anlayışta etkili olmuş gibidir<sup>25</sup>. Aynı zamanda Osmanlı donanması için hayati öneme sahip kereste ve Kafkaslardan tedarik edilen demir de bölgenin mahremiyetini artıran stratejik ürünler arasında yer almaktadır<sup>26</sup>. Bu bakımdan, her ne kadar konuya ilişkin kesin bir tarih verilemese de<sup>27</sup>, Karadeniz'in dış ticarete kapanması genel olarak 16. yüzyılda gerçekleşmiş gibi görünmektedir.

Öte yandan Karadeniz limanlarından ihracı yasak olan silah, tuz, meşin ve zahire gibi malların "küffâra" götürülmesi ve Osmanlı hazinesine büyük gelir getiren köle ticareti de Karadeniz'in dış ticarete kapatılmasının nedenleri arasında görülebilir. Nitekim Abaza vilayeti civarındaki âsilere bu şekilde yardımların olduğu belgelere yansırken<sup>28</sup>, yine Abaza diyarından temin edilen esirlerin penciğinden hazineye bir hayli gelir sağlandığı anlaşılmaktadır<sup>29</sup>.

Konuya ilişkin olarak, Kanuni dönemi devlet adamlarından Rüstem Paşa'nın Sultan'ın Karadeniz'de bulunan yabancı tüccarlara tereke satışına izin vermesine itiraz ederken, "Karadeniz'in İstanbul'un kileri" olduğu şeklinde bir ifade kullanması, devlet adamlarının Karadeniz'in kapalılığı ilkesine bakışını yansıtmaya yönünden kayda değerdir. Rüstem Paşa'ya göre, yabancılara tereke satılması İstanbul'daki müzayakayı arttıracak gibi devlet ve din düşmanlarının da güçlenmesine yol açacaktı<sup>30</sup>. 17. yüzyılda Osmanlı topraklarındaki ticari faaliyetlerini arttıran İngiltere, 1663 yılında Karadeniz'in Levant Kumpanyası gemilerine açılmasını temin etmek üzere elçileri Winchelsea eliyle giriştikleri teşebbüslerden bir sonuç elde edememişlerdi. Osmanlı Devleti'nin bu konudaki katı tutumu çok uzun süre sonra, 1686'de Fransız elçisi tarafından "Sultan'ın Karadeniz'i yabancı tüccarlara açmaktansa haremünün kapılarını açmayı yeğlediği" şeklinde ifade edilmiştir<sup>31</sup>.

<sup>25</sup> Çizakça 1996: 87.

<sup>26</sup> Braudel 1989, I: 59.

<sup>27</sup> Maurice Aymard'a atfen bk. İnalçık 1979: 108-109.

<sup>28</sup> BOA, MD 34, s. 40/83.

<sup>29</sup> BOA, KK 71, s. 230.

<sup>30</sup> Gökbilgin 1956: 32-33.

<sup>31</sup> Wood 1964: 50; Mantran 1986: 177.

Öyle ki Osmanlı sultanlarının Karadeniz’e yönelik bu kıskanç ve tavizsiz tutumu 18. yüzyıl başlarında da devam etmiştir. II. Mustafa ve III. Ahmed adına 1703 yılında kaleme alınan ve Rus Çarına gönderilen üç ayrı mektupta Karadeniz hâkimiyetinin Osmanlı Devleti’nin tasarrufunda olduğu ve dışarıdan bir kayığın dahi buraya girmesine müsaade edilemeyeceği şeklindeki ifadeler, Osmanlı idaresinin çok uzun yıllar sonra bile aynı bakış açısını koruduğunun açık bir göstergesidir. Hatta Osmanlı idaresi, 1696 yılında Azak’ı Ruslara bırakmak zorunda kalsa da, 1700 yılında varılan antlaşmada Rusya’nın Karadeniz’e çıkma talebini hiçbir şekilde kabul etmemiştir<sup>32</sup>. Nitekim yabancı devletlerin Karadeniz ticaretine doğrudan katılabilmeleri de ancak 19. yüzyılda gerçekleşebilmiştir<sup>33</sup>.

Bununla birlikte Osmanlı yönetiminin uygulanmayacağını bilmesine rağmen çeşitli Avrupa ülkelerine bahsettiği imtiyazlarda Karadeniz’de ticarete izin veren maddelerin yer alması meselesi de ayrı bir soru işareti olarak durmaktadır. Bu durumun ahidnâmelerin düzenlenme tekniğinde ve şeklinde aranması gerektiği yönündeki tespitler de kayda değerdir<sup>34</sup>.

### Özel Durumlar

Karadeniz limanları üzerinden ticaretin sürdürülmesi bazı özel ve istisnai durumlar dışında pek mümkün olmamıştır. En sık rastlanıldığı üzere Karadeniz’den hububat ve diğer gıda maddelerinin belli dönemlerde veya tarihlerde yabancı devletlere satılması da bu nevidendir. Akdeniz havzasında zaman zaman baş gösteren kıtlıklar nedeniyle hububat ve benzeri ihtiyaç maddeleri daha ziyade Osmanlı ülkesinden temin edilmekte, bu ise padişahın özel izinleriyle mümkün olabilmekteydi. Hemen belirtmek gerekir ki, Osmanlıların Hristiyan devletlere karşı bilhassa ihracı yasak mallar<sup>35</sup> başta olmak üzere çeşitli bölgelerde uyguladığı yasaklar, nadiren de olsa<sup>36</sup>, sadece haraçgüzarı olan Dubrovniklilere uygulanmamıştır. Buna rağmen düzenli olarak Karadeniz’e giriş yapabilen Dubrovnikli tüccarların dahi sadece belirli limanlara kadar gitmesine veya muayyen ürünleri satın almasına müsaade

<sup>32</sup> Bostan 1995: 353-355.

<sup>33</sup> Kütükoğlu 1988: 538; 19. yüzyılda Trabzon’da uluslararası ticarete yaşanan gelişmelere ilişkin bk. Yılmaz 2009: 370-379.

<sup>34</sup> Bunun için bk. Beydilli 1991: 688.

<sup>35</sup> Bu konuda bk. Arıkan 1997: 279-306.

<sup>36</sup> Örneğin 1571 yılında İzmir’de penbe, sahtiyan ve balmumu yüklü bir Dubrovnik gemisinin limandan çıkmasına izin verilmemiştir. Bk. Arıkan 1997: 290.

ediliyordu<sup>37</sup>. 16. yüzyılın sonlarından itibaren Karadeniz ticaretinden vazgeçtikleri ileri sürülen Dubrovnik tüccarları, 1590'lara kadar Karadeniz'in çeşitli limanlarından hububat, balık, kereste, demir, deri ve yapağı gibi ürünler satın alabilmekteydiler<sup>38</sup>.

Osmanlı Devleti'nin Karadeniz etrafında üretilen buğdayı iç tüketime yönlendirerek ihracını yasaklaması en çok da o tarihlere kadar bölgeden beslenen Venedik'i etkilemişti. Çünkü Türk hububatı sadece Venedik şehri için değil müstemlekelerinin iaşesi, farklı bölgelerdeki askerî birlikleri ve donanmada kullanılacak peksimet imalatı için de zaruriydi<sup>39</sup>. Osmanlı Devleti'nin bu yasağına rağmen Venedik zaman zaman Karadeniz'deki ticaretine devam etse, bunu daha ziyade Osmanlı tebaası Rum tüccarlar vasıtasıyla gerçekleştiriyordu. Diğer yandan 17. yüzyıl başlarında özel izinlerle Karadeniz'e girebilen bazı Venedik vatandaşlarının ise çoğunlukla morina balığı ve havyar satın alabildiklerine, karşılık olarak buralarda şarap sattıklarına şahit olmaktadır<sup>40</sup>.

Buna rağmen bazı Venedik gemilerinin doğrudan Karadeniz'e giderek ticaret yaptıklarına rastlanmaktadır. Bu şekilde 1550 yılında Karadeniz'e giden Venedik gemilerinin İstanbul'a getirdikleri metadan alınan dellâliye resmi konusunda yaşanan sıkıntıların Venedik baylosunun arzıyla Divân'a aksettiği görülmektedir<sup>41</sup>. 1574 yılında ise, ne amaçla olduğu anlaşılacakla birlikte, Mekril<sup>42</sup> vilayetine giden bir başka Venedik gemisine daha rastlamaktayız<sup>43</sup>.

Normal şartlar altında Karadeniz'e giremeyen bazı yabancı tüccar gemilerinin zaman zaman Osmanlı idarecilerinin izni dışında buraya girmeye çalıştığı da vâkidir. Bu şekilde 1609 yılında Karadeniz'e giriş yapan bir İngiliz gemisi zahire, kereste ve bazı diğer ticari ürünler almak niyetiyle Kefe taraflarına yelken açmıştı. Her nasılsa Osmanlı görevlilerini atlatmayı başaran İngiliz gemisinin ardından Kefe ve civarındaki kadılara gönderilen emirde, söz konusu İngiliz gemisine yanaştığı iskelelerden hiçbir şekilde mal verilmeyip boş olarak İstanbul'a gönderilmesi, diğer yandan hangi

<sup>37</sup> McGowan 2010: 14; 1572 yılında Kefe'ye giden Dubrovnikli bir reisin barçasıyla bir miktar "esbab" veya parası karşılığında "meta" olarak İstanbul'da satması için bir yol tezkeresi verilmiştir. Bk. BOA., A.NŞT 1066, s. 153.

<sup>38</sup> Braudel 1989, I: 61.

<sup>39</sup> Pfeffermann 2003: 114.

<sup>40</sup> Köse 2010: 104-106.

<sup>41</sup> 14 Şevval 957 (26 Ekim 1550) tarihli hüküm için bk. BOA., KK 209, s. 122.

<sup>42</sup> Mingrelia, Gürcistan'ın batısında bir bölgedir.

<sup>43</sup> BOA, A.RSK.d 1460, s. 216.

iskeleye gittiği ve ne tür ürünler almak niyetinde olduğu konularının İstanbul’a bildirilmesi istenmekteydi<sup>44</sup>.

1663 yılında bazı Fransız tüccarların Kili, Bender ve civarındaki şehir ve kasabalardan akçeleri karşılığında gön, yapağı ve diğer ürünlerden satın almalarına izin verilmişti. Diğer yandan yerel idarecilerden Fransız tüccarlara ticaretleri esnasında her hangi bir müdahalede bulunulmaması istenirken “kanûn-ı kâdim ve ahidnâme”ye atıf yapılmış olması da ilginç bir noktadır<sup>45</sup>. Aynı tarihlerde Karadeniz’de başka Fransız tüccarların olduğu da anlaşılmaktadır. Fransa’nın İstanbul’daki tüccar vekili Roboli’nin arzuhalı üzerine Trabzon civarındaki görevliler ve iskele eminlerine yazılan bir hükümde, ticaret amacıyla Trabzon taraflarına giden iki Fransız tüccara karışılmaması için Divân’dan emr-i şerif verildiği görülmektedir<sup>46</sup>.

Hollanda’nın 1612 yılında elde ettiği ahidnâme Venediklileri gereksiz yere endişelendirmiştir. Zira Karadeniz ticaretine ilişkin madde yürürlüğe konmadığı gibi 19. yüzyıla kadar Karadeniz’e giriş yapabilen tek Hollanda gemisi de 1674 yılında özel bir izinle Kalas’ta bulunan Sadrazam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa ile görüşmeye giden Hollanda elçisi Justinus Colyer’i taşıyan “Postillion” adlı gemi olmuştur<sup>47</sup>.

## Sonuç

Hiçbir zaman tama manasıyla uygulanmasa da, Beydilli’nin tespit ettiği gibi, Avrupalı devletlere bahşedilen ahidnâmelerin neredeyse tümünde Karadeniz ticaretine ilişkin bir maddenin yer almasının nedenini ahidnâmelerin düzenlenme şekli ve tekniğinde aramanın gerektiği anlaşılmaktadır. Nitekim Floransalılar 15. yüzyıldan itibaren elde ettikleri ahidnâmelere konuyla ilgili bir madde ekletmiş olsa da İstanbul, Bursa ve Edirne dışında neredeyse hiçbir Osmanlı şehri ve bölgesinde ticaretle meşgul olmamışlardır. Diğer yandan 17. yüzyıldan itibaren İzmir, Halep, Trablusşam, Beyrut ve İskenderiye gibi önemli ticaret merkezlerinin ön plana çıkmasıyla ticari ürünlerde yaşanan çeşitlilik ve ticaretle yaşanan değişim Venedik’in dikkatini bu bölgelerde yoğunlaştırmasına neden olmuş gibi görünmektedir. Cenevizliler ise 16. yüzyıl sadece Karadeniz değil, diğer birçok Osmanlı ticaret merkezinde arka planda kalmış, bu

<sup>44</sup> BOA, KK 71, s. 240.

<sup>45</sup> BOA, MD 94, s. 24/104.

<sup>46</sup> BOA, MD 94, s. 25/108.

<sup>47</sup> De Groot 1978: 304.

durum Osmanlı arşiv vesikalarına da yansımıştır. Ancak 16. yüzyılda Ceneviz de dâhil olmak üzere bir takım küçük Avrupa devletlerinin yalnızca Fransız bayrağı altında ticaret yapmalarına izin verildiğini de unutmamak gerekir.

Öte taraftan bazı özel durumlar dışında söz konusu devletlerin Karadeniz’e girişleri mümkün olamasa da, 16 yüzyılda Venediklilerin Kili’de bir konsolosluklarının bulunduğu bilinmektedir. Ancak konsolosluğun işlevi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmadan fazlaca bir yorum yapmak yanlış sonuçlara ulaşmamıza neden olabilir. Fakat bu noktada Avrupalı devletlerin Karadeniz’deki ticari ürünlere ulaşmasında Tuna ağzındaki uluslararası ticaretin hangi konumda olduğu da önemlidir. Zira belli başlı ticari emtianın buradan Avrupa pazarlarına ulaştırıldığı, aynı şekilde İstanbul’un da Karadeniz ürünlerinin kolaylıkla ulaşılabilirdiği büyük bir pazar haline geldiği gerçeği göz önünde bulundurulursa, yabancı tüccarların sonraki yıllarda Karadeniz’e girmesinin çok da zaruri olmadığı düşünülebilir.

## **Kaynakça**

### **a. Arşiv Belgeleri**

#### **Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA):**

Bâb-1 Âsafî Tahvil (Nişan) Kalemi Defteri (A.NŞT) 1066

Bâb-1 Âsafî Ruus Kalemi Defteri (A.RSK.d) 1460

Kamil Kepeci (KK) 71, 209

Mühimme Defteri (MD) 34, 94

#### **Floransa Devlet Arşivi (ASF):**

Miscellanea Medicea, No. 173/10

#### **Venedik Devlet Arşivi (ASV):**

Documenti Turchi, No. 26, 161, 188

### **b. Kaynak-Araştırma-İnceleme**

Acıpınar 2011, Mikail Acıpınar, *Osmanlı-Floransa İlişkileri (XV-XVI. Yüzyıl)*,  
Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Arıkan 1997, Zeki Arıkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda İhracı Yasak Mallar  
(Memnu Meta), *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu Armağanı*, İstanbul, 297-306.

Beydilli 1991, Kemal Beydilli, “Karadeniz’in Kapalılığı Karşısında Avrupa Küçük  
Devletleri ve Mirî Ticaret Teşebbüsü”, *Belleten*, C. LV/214, 687-755.

- Bostan 1995, İdris Bostan, “Rusya’nın Karadeniz’de Ticarete Başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu (1700-1787)”, *Bellekten*, C. LIX/23, Ankara, 353-394.
- Braudel 1989, Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, Çev. M. Ali Kılıçbay, İstanbul.
- Çizakça 1996, Murat Çizakça, *A Comparative Evolution of Business Partnerships: The Islamic World and Europe, with Specific Reference to the Ottoman Archives*, Leiden.
- De Groot 1978, A.H. de Groot, *The Ottoman Empire and the Dutch Republic: A History of the Earliest Diplomatic Relations (1610-1630)*, Leiden/İstanbul.
- Feridun Bey 1275, Feridun Bey, *Mecmûa-i Münşeatü’s- Selâtin*, C. II, İstanbul.
- Fleet 2009 Kate Fleet, “Osmanlı Devleti’nin Erken Döneminde Doğu Akdeniz ve Karadeniz’de Denizcilik Faaliyetleri”, *Başlangıcından XVII. Yüzyılın Sonuna Kadar Türk Denizcilik Tarihi*, Ed. İ. Bostan-S. Özbaran, C. I, İstanbul, 63-71.
- Gökbilgin 1956, Tayyib Gökbilgin, “Rüstem Paşa ve Hakkındaki İthamlar”, *Tarih Dergisi*, VIII/11-12 (1956), 11-50.
- Heyd 1879 Wilhelm Heyd, *Geschichte des Levantehandels im Mittelalter*, C. II, Stuttgart.
- Hoshino 2001 Hidetoshi Hoshino, “Alcuni aspetti del commercio dei panni fiorentini nell’Impero Ottomano ai primi del ‘500”, *Industria tessile e commercio internazionale nella Firenze del tardo Medioevo*, a cura di Franco Franceschi e Sergio Tognetti, Firenze 2001, 125-135.
- İnalcık 1979, Halil İnalcık, “The Question of the Closing of the Black Sea under the Ottomans”, *Symposium on the Black Sea, Birmingham, March 18-20, 1978, Archeion Pontou: Vol 35/1979*, 74-110.
- İnalcık 2003 “Osmanlı’nın Avrupa ile Barışıklığı: Kapitülasyonlar ve Ticâret”, *Doğu-Batı*, Yıl: 6, S. 24, 55-81.
- İnalcık 2000 Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi-I: 1300-1600*, İstanbul.
- Köse 2010 M. Ziya Köse, *1600-1630 Osmanlı Devleti ve Venedik, Akdeniz’de Rekabet ve Ticaret*, İstanbul.

- Kurat 1953 Akdes Nimet Kurat, *Türk-İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi (1553-1610)*, Ankara.
- Kütükoğlu 1988, Mübahat Kütükoğlu, “Ahidnâme”, *DİA*, C. 1, İstanbul, 536-540.
- Mallett 1967 Michael E. Mallett, *The Florentine Galleys in the Fifteenth Century with the Diary of Luca di Maso degli Albizzi Captain of the Galleys 1429-1430*, Oxford.
- Mantran 1986 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul, Çev. M. Ali Kılıçbay-Enver Özcan, C. II, İstanbul.
- McGowan 2010, Bruce McGowan, *Economic Life in Ottoman Europe: Taxation, Trade and the Struggle for Land, 1600-1800*, New York.
- Müller 1966 Giuseppe Müller, *Documenti sulle Relazioni delle Città Toscane coll'oriente Cristiano e coi Turchi fino all'anno MDXXXI*, Società Multigrafica Editrice, Roma.
- Paskaleva 1967, Virginia Paskaleva, “Osmanlı Balkan Eyaletlerinin Avrupalı Devletlerle Ticaretleri Tarihine Katkı (1700-1850)”, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 27/I-II, 37-74.
- Pfeffermann 2003, Hans Pfeffermann, *Rönesans Papalarının Türklerle İşbirliği*, Çev. Kemal Beydilli, İstanbul.
- Turan 2000 Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri-I: Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine*, Ankara.
- Vedovato 1939, Giuseppe Vedovato, “Note sui privilegi capitolari fiorentini del secolo XV”, *Archivio Storico Italiano*, XCVII, 170-190.
- Wood 1964 Alfred C. Wood, *A History of the Levant Company*, London.
- Yılmaz 2009 Özgür Yılmaz, “Karadeniz'in Uluslararası Ticarete Açılması ve Trabzon”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 2/7 (2009), 359-382.



EKLER

EK I: 1482 Tarihli Venedik Ahidnâmesinin Karadeniz'le İlgili Maddesi (ASV, Documenti Turchi, no. 26)

بکلافی بوسلویں لیلیه و مذکور بکارک باز دکانان و لوعیلانی فی اجملة سوا علی اولاد کنه لری و نیدار لقیه  
نم محاکم و سید با سدر فون که غولیا و کوه لری ایبا و غیره اوشان بکبار ایبا استانبوله و غلطیه و طبریه و کفیه  
و جمعی بکامتانی اولان لریه یا سدر فون اولسون بوغازک ایچدن و طاشندن کللا و کیدلر لریه جمیع لریه  
نویکان زابل برالم و ضرر تشدیحه و عوارضه فی اولاد مذکورل کنه و اول کنه اول متعال اولادکن خوزند لریه فی اجملة

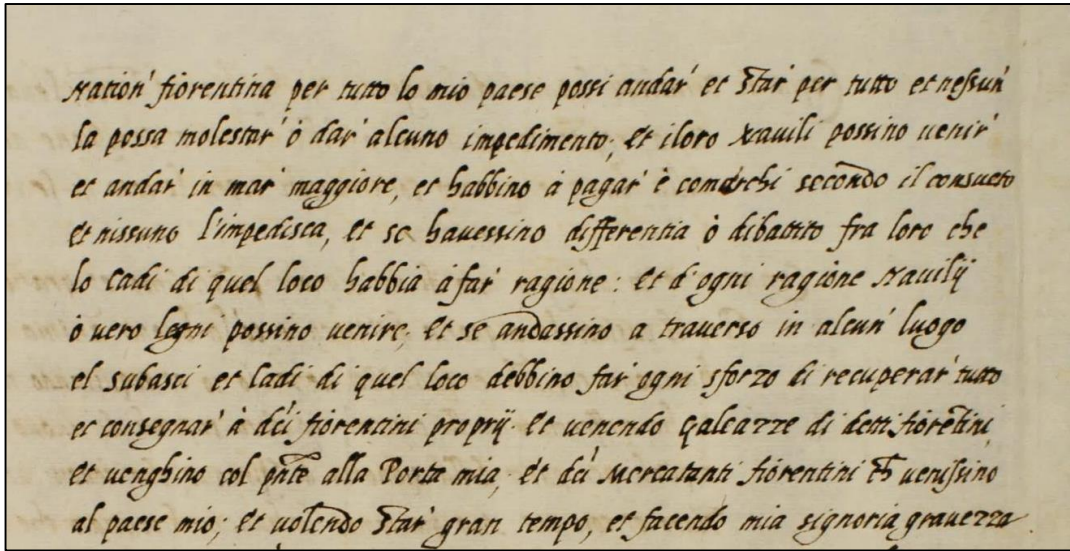
EK II: 1513 Tarihli Venedik Ahidnâmesinin Karadeniz'le İlgili Maddesi (ASV, Documenti Turchi, No. 161)

کند لریه و سدر فون کلیم لریه ادرغی قلمه اولادکن بوسلویں لیلیه و مذکور بکارک باز دکانان و لوعیلانی فی اجملة سوا علی اولاد کنه لریه و نیدار لقیه  
نم محاکم و سید با سدر فون که غولیا و کوه لری ایبا و غیره اوشان بکبار ایبا استانبوله و غلطیه و طبریه و کفیه  
و جمعی بکامتانی اولان لریه یا سدر فون اولسون بوغازک ایچدن و طاشندن کللا و کیدلر لریه جمیع لریه  
نویکان زابل برالم و ضرر تشدیحه و عوارضه فی اولاد مذکورل کنه و اول کنه اول متعال اولادکن خوزند لریه فی اجملة

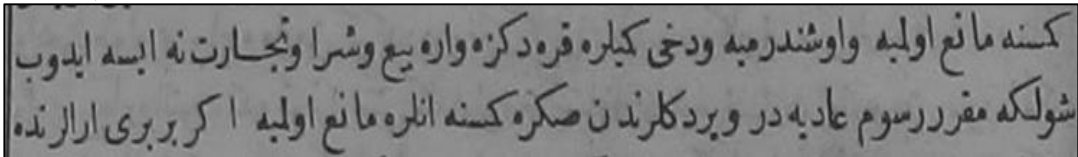
EK III: 1521 Tarihli Venedik Ahidnâmesinin Karadeniz'le İlgili Maddesi (ASV, Documenti Turchi, No. 188)

اول فوریه زیانه بیرنجه بوجر جبرلین کنه اول سدر فون کلیم لریه ادرغی قلمه اولادکن بوسلویں لیلیه و مذکور بکارک باز دکانان و لوعیلانی فی اجملة سوا علی اولاد کنه لریه و نیدار لقیه  
نم محاکم و سید با سدر فون که غولیا و کوه لری ایبا و غیره اوشان بکبار ایبا استانبوله و غلطیه و طبریه و کفیه  
و جمعی بکامتانی اولان لریه یا سدر فون اولسون بوغازک ایچدن و طاشندن کللا و کیدلر لریه جمیع لریه  
نویکان زابل برالم و ضرر تشدیحه و عوارضه فی اولاد مذکورل کنه و اول کنه اول متعال اولادکن خوزند لریه فی اجملة

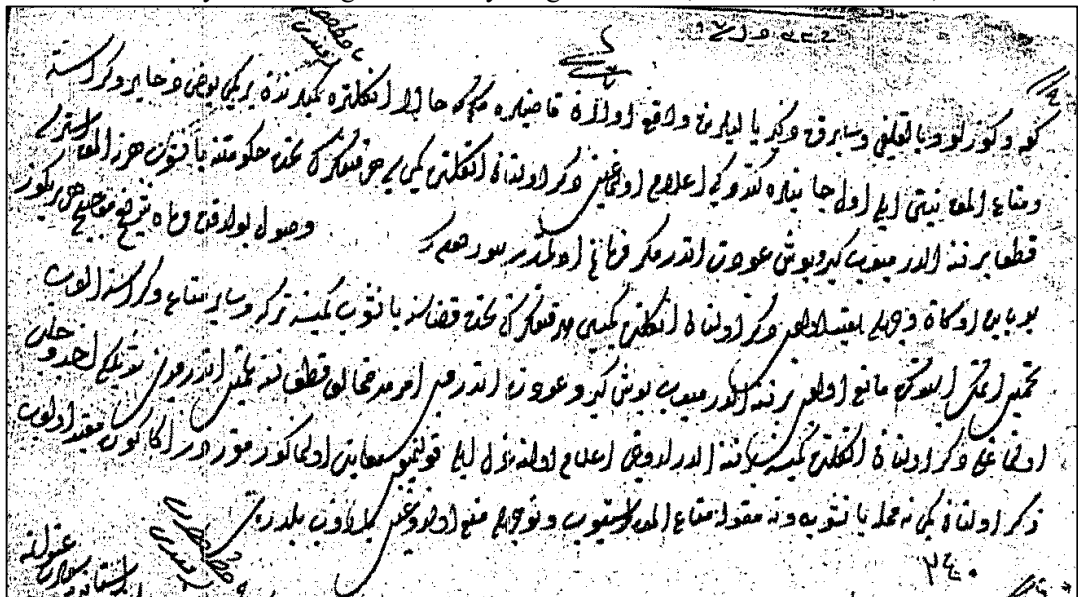
**EK IV:** 1499 Tarihli Floransa Ahidnâmesinin Karadeniz’le İlgili Maddesi (ASF, Miscellanea Medicea, No. 173/10)



**EK V:** 1527 Tarihli Floransa Ahidnâmesinin Karadeniz’le İlgili Maddesi (Feridun Bey: Münşeât)



**EK VI:** Kefe’ye Giden İngiliz Gemisiyle İlgili Vesika (BOA, KK 71, s. 240)





**EK VII: 1460 Tarihli Floransa-Trabzon Rum İmparatorluğu Ticaret Antlaşması (Müller 1966)**

**1-(s. 186)**

1460, 14 e 15 dicembre, in Firenze.

*Capitoli fra il Comune di Firenze e David Commeno, imperatore di Trebisonda. (Arch. di Firenze, Diplomatico; Pergamena originale.)*

In Dei nomine, amen. Anno Domini ab eius salutifera incarnatione millesimo quadringentesimo sexagesimo, die quartadecima mensis decembris.

Per parte della Maieſtâ de l'imperadore di Trabisonda, io messer Michele degli Aldighieri, suo ambasciadore, a richiesta de' magnifici et potenti Signori, signori priori di libertâ et gonfaloniere di giustitia del populo Fiorentino et suoi mercatanti, per auctorità a me conceduta dalla prefata Maieſtâ, facciamo gli infrascritti Capitoli co' predetti signori Fiorentini, et per tutti loro mercatanti che capitassono in Trabisonda colle loro galee, o altro navilio o fusta, per lo tempo avenire, così nelle parti di Trabisonda come in ogni altro suo paese o tenitorio, cioè:

Che a ogni volontà et richiesta della detta Signoria di Firenze, o suo mandato, o di capitano, padrone di galee o d'altro navilio, che fusse richiesta, la detta Maieſtâ dello imperadore prefato debba dare un fondaco colla stanza et abitazione per tervni un consolo pe' Fiorentini, colla sua cappella et altre cose usitate, el quale abbia tutte quelle auctorità che ànno e Venitiani

et Genovesi; et che niuno altro possa conoscere sopra detta nazione di Fiorentini, se none el decto consolo, cioè del dare et dello avere; et così, sopra tutte le differentie fussono tra detti Fiorentini, decto consolo n'abbia a essere giudice, et non altri.

Et più, siamo contenti che detti Fiorentini, o vero lor consolo in detto luogo, possino avere uno sensale di compagnia, con quello della Maieſtâ prefata, per scriverè tutti e mercati si facessono; et tutto quello si guadagnassi, debba essere per metà di quello dello imperadore, come ànno Venitiani et Genovesi; et a' detti due sensali di compagnia, a l'uno et l'altro, si debba prestare fede: et altrimenti no. Et se alcuna differenza nasciesse tra decti sensali, dicto consolo l'abbia a conoscere, et bisognando o parendoli, lo possa cassare et rimettere in suo scambio.

Et più, siamo contenti che detti Fiorentini non abbino a pagare d'alcuno comertio se none due per cento de l'entrata, et de l'uscita d'ogni mercatantia non paghino niente, nè di quello comperassino et non vendessino; et d'ogni altra

**2-(s. 187)**

mercatantia possino trarre, et non debbino pagare alcuna cosa.

Et così, che l' consolo et qualunque altro mercatante possa tenere schiavi et schiave, come a loro parrà et piacerà, et così trarne a lor posta.

Et simile, che ogni mercatantia che si scaricasse pe'nostri mercatanti nelle terre della prefata Maieſtâ, non si vendendo, le possino ritrarre senza pagare alcuna cosa.

Item, che di qualunque baratto si facesse, si debba pagare la metà più di comertio, secondo l'usanza de' Vinitiani et Genovesi; ma quello si vendesse liberamente, non possa passare due per cento.

Et che tutti Fiorentini et lor robe, mercatantie et navili, s'intendino avere pieno salvocondotto libero per ogni cosa, et non si possa rivoicare, se non è loro notificato dalla prefata Maieſtâ sei mesi inanzi.

Iho miser Michiel d'Aligieri, banbasadore della prefata Maieſtâ de lo Inperador David de Trabisonda, fo he afermo e sopraschriti Chapi-tolli cho'magnifici signori Fiorentini, e chon tuti lor marcadanti de lor tenitorio, chome della mia chomissione, fata per man del nostro chanzeliè Chandolfo de Porto Fino; e per chiazza della verità, mi sono soschrito di mia propria mano, questo dì 15 de dezembrio 1460: dei qual Chapi-tolli fo rochato ser Franzessocho di Dominicho Sini, notario he zitadino fiorentino.

Suprascripta Capitala ordinata et facta fuerunt de precepto et voluntate prefatorum magnificorum Dominorum civitatis Florentie, de consilio nonnullorum civium mercatorum civitatis predictae, scriptaque fuerunt per me Bastianum Antonii Zenobii ser Foresii, notarium et scribam cancellarii predictorum Dominorum, deinde ro-

gata et stipulata per infrascriptum ser Franciscum, in conventu et loco intradictis.

In Dei nomine, amen. Anno Dominice incarnationis millesimo quadringentesimo sexagesimo, indictione nona, die vero quartadecima presentis mensis decembris. Actum in conventu Sancte Crucis ordinis sancti Francisci de Florentia; presentibus prudentibus viris Iohanne Niccoli de Iohannis populi Sancti Iacobi supra Arnun, et Stasio Michaelis Manetti de Datis populi Sancti Felicis in Piazza, ambobus civibus florentinis, testibus vocatis, habitis et rogatis, et quampluribus aliis.

Pateat omnibus evidenter, qualiter inter magnificum oratorem dominum Michaelem de Alighieris suprascriptum, oratorem prelibate Maieſtatis imperatoris Tribisunde, ut de eius commissione constare dixit ut supra; et magnificos et excelsos dominos, dominos priores et vexilliferum iustitie populi Florentini, et nonnullos cives et mercatores florentinos, et maxime in presentia nobilium virorum Ioannis Salvetti de Salvettis et Bernardi Marci de Salviatis, duorum ex collegiis prelibatorum magnificorum et excelsorum Dominorum florentinorum, recipientium et stipulantium vice et nomine dicte dominationis et pro tota natione Florentina, fuerunt edita, facta et firmata suprascripta capitula, scripta per dictum ser Bastianum Antonii ser Foresis, scribam et cancellarium dicte dominationis coadiutorem; que durare voluerunt, ut supra; rogantes me notarium infrascriptum, ut de predictis publicum conficerem instrumentum unum vel plura.

Ego Franciscus Dominici Bartoli Sini, imperiali auctoritate notarius, index ordinarius notariusque publicus et civis florentinus, predictis omnibus et singulis dum sic agerentur interfui, eaque rogatus scribere scripsi et imbreviavi, et in fidem predictorum me subscripsi et meo consueto signo signavi.